

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelseskraft

til

den offentlige Examen

ved

Arendals Mittel- og Realskole 1864.

Om Arendals Mittel- og Realskoles Udvidelse til
fuldstændig lærd og Realskole.

Af A. Smith, Rector.

Arendal.

T. D. Hjorthøys Bogtrykkeri.

1864.

Om Arendals Mittel- og Realskoles

Udvidelse til

fuldstændig lærd og Realskole.

Naar undtages Rønne høiere Realskole, har Danmark Tid efter anden ladet sine Middelskoler gaae over til fuldstændig lærde. For Norges Vedkommende findes saadanne i Christiania, Bergen og Throndhjem; gjen- nem et længere Tidsrum have Christianssand, Dram- men, Frederikshald, Skien og Stavanger havt fuldstændig lærde og Realskoler; til disse ere i Løbet af noget over 10 Aar Lillehammers, Tromsøes og Moldes Middelskoler blevne omdannede, og sidste Storthing besluttede i Chri- stianssand og Aalesund at oprette fuldstændig lærde og Realskoler. Saaledes har Landet for Nærværende kun tre Middelskoler: Kongsbergs, Laurvigs og Arendals. Da Regjeringen i 1857 foreslog Laurvigs Skoles Nedlæggelse, men dette af Storthinget ei blev bifaldt, er det, saavel efter Forhandlingerne i den Anledning som paa Grund af Byens Størrelse og den Stræben efter videnskabelige Underviisningsanstalter, som i de senere Aar har gjort sig gjældende, at formode, at den, naar Forandring i For- holdene indtræder, vil blive smeltet sammen med den dervæ- rende Borgerskole, og at der af disse vil blive oprettet en fuldstændig lærd og Realskole, eller at den, hvis saadan

Combination ei kan komme istand, vil blive nedlagt. I hvilket som helst af disse Tilfælde vil der ikke blive mere end tvende Middelskoler tilbage: Kongsbergs og Arendals, og da sidste Storthing paa eengang har oprettet trede fuldstændig lærde og Realskoler, er det naturligt, at Ønsket om at erholde det samme Gode maatte vækkes i en By, der ved sin mercantile Virksomhed indtager en saa fremragende Plads blandt Landets Stæder som Arendal, og det saa meget mere, som Antallet af de studerende Disciple i den senere Tid har været i Stigen. Jeg anseer det derfor under disse Omstændigheder som min Skyldighed at bringe denne saavel for Byen som for Skolen saa vigtige Gjenstand offentlig paa Bane, idet jeg benytter den Anledning, Udgivelsen af et Indbydelsesskrift til den forestaaende offentlige Examen byder mig, til at begrunde og udvikle, hvad der kan tale for at udvide Arendals Middelskole til fuldstændig lærd, samt til at fremsætte, hvilke Offere der ville kræves for at naae dette Maal.

Arendal har allerede i mere end et halvt Aarhundrede haft en offentlig Skole, der gradeviis er gaaet fremad i Udvikling og har naaet et saadant Standpunct, at den maa regnes blandt Landets betydeligere Skoler, og det uagtet den gennem et længere Tidsrum maatte bestaae ved sine egne Resourcer og Communens Bidrag, medens andre Skoler af samme Art fik Understøttelse, og uagtet den senere stedse af Staten har haft mindre Tilskud end nogen af de øvrige høiere Underviisningsanstalter. For at oplyse dette, er det nødvendigt at fremstille enkelte Momenter af dens Historie tilligemed en Sammenligning mellem den og de Skoler, der ikke bestaae ved egne Midler, men have Bidrag af det Offentlige.

Ved kongelig Resolution af 9de August 1805 blev det bestemt, at der i Arendal skulde oprettes en „borgerlig Realskole“. Den grundlagdes af Byens Borgere, som ved frivillige Bidrag erhvervede Locale til den, og den traadte i Virksomhed i Juni Maaned 1807. Ifølge Planen skulde der undervises i „Religion, Moral med Bibelhistorie og Anthropologie, Regning, hvortil hørte Geometri og Handelsregning, Skjønsskrivning samt Retskrivning, forenet med Brevstiløvelse, desuden i Historie, især Fædrelandets, og Geographie, hvormed forenet Handelsgeographie og de første Grunde af Fædrelandets Statistik, dernæst i Naturlære og Naturhistorie, det tyske, franske og især det engelske Sprog, som nærmest fornødent for Stædets Handlende.“ I denne Skole undervistes saavel Drengene som Piger. Den havde i Begyndelsen kun 2 Lærere, hvis Antal dog snart ved nye Opfrelser fra Byens Side forøgedes med en tredje. Under denne Form virkede Skolen til 1823. Da ønskede den Commission, der styrede den, at give den en saadan Udvidelse, at den ogsaa kunde forberede til „academisk Studering“, og ansøgte derfor under 25de Marts 1823 Kongen om Ansættelse af en 4de Lærer, hvis Pligt det fornemmelig skulde være at give Underviisning i de gamle Sprog, og som forøvrigt ved Disciples Dimission skulde have de samme Pligter og Rettigheder som en Rector ved en lærd Skole. Det sidste Punct blev vel ikke indrømmet; men ved kongelig Resolution af 19de Septbr. 1823 blev det bestemt, at der under Benævnelsen Skolens første Lærer skulde ansættes en Bestyrer, som fornemmelig skulde undervise i „Latin, Græsk, Hebraisk, samt Elementair-Geometrie, saaledes at den Deel af Skolens Disciple, der bestemmes til Studering, erholder Underviisning af Skolens samtlige 4 Læ-

rere i alle de Fag, som ved Forordningen af 7de Novbr. 1809 for en fuldstændig Skole ere, eller herefter maatte blive befalet.“ Det hedder i § 2 og 4 i Forordningen af 7de Novbr. 1809:

„De lærde Skoler skulle, efter Omfanget af den Underviisning, som deri gives, være enten:

- a) fuldstændige lærde Skoler, i hvilke Ungdommen uddannes til umiddelbar derfra at gaae over til Universitetsstudier, eller
- b) Middelskoler, i hvilke Ungdommen kan begynde og fortsætte de til Universitetet forberedende Skolestudier, men hvorfra de ikke umiddelbar kunne gaae over til Universitetet, eftersom disse Skoler savne de høiere Klasser, i hvilke den til academiske Studier nærmest forberedende Underviisning gives.

I de „fuldstændige Skoler“ gives Underviisning i det danske, det latinske, det græske, det hebraiske, det franske og det tyske Sprog, i Religion og Moral, Geographie, Historie, Arithmetik, Elementargeometrie, Calligraphie.

I Middelskolerne undervises i det danske, det latinske og græske Sprog, i Religion, Moral, Geographie, Historie, Arithmetik og Calligraphie, samt, naar og hvor det findes gjørligt, ogsaa i det tyske og franske Sprog.“

Da der saaledes i Arendals Skole skulde gives Underviisning i Hebraisk, som heller ikke nu henhører under Middelskolens Fagcyklus, og i Elementargeometri, som dengang alene var forbeholdt de fuldstændige Skoler, og der ingen Indskrænkning var sat med Hensyn til Maalet for Underviisningen i noget Fag, saa havde altsaa Arendal allerede da factisk erholdt en fuldstændig lærd Skole; men dens Bestyrer skulde ei have Ret til at dimittere Nogen til Universitetet. En saadan Ordnen har man for-

meentlig anseet noget uformelig; under alle Omstændigheder kom Resolutionen ei til Anvendelse, og af et Document i Skolens Archiv fra den Tid seer man, at Kirke-departementet senere foreslog, at Arendals Realskole tillige skulde vær en Middelskole. Herved havde Skole-commissionen adskillige Betænkeligheder, hvilke, saavidt jeg af tidligere mundtlige Meddelelser har erfaret, nok grundede sig paa, at enkelte af Byens Indvaanere ansaae Middelskolerne for uhensigtsmæssige og derfor, hvis en Forandring skulde gøres, ønskede en fuldstændig Skole, dernæst troede man, at de Omkostninger, som Oprettelse af en Middelskole vilde paadrage Communen, ei stode i Forhold til det mindre Gode, man derved kunde opnaae. Commissionen havde derfor nok afbrudt Underhandlingerne om den Sag, hvis den ikke havde havt grundet Forhaabning om at faae Understøttelse af det Offentlige, naar man gik ind paa Forslaget. Efter nogen Tids Forløb indsendte den derfor sin underdanigste Ansøgning i Overeensstemmelse med Departementets Forslag. Det hedder herom i det ovennævnte Document: „Den (Skolecommissionen) tilskyndedes hertil, vistnok for en Deel af Agtelse for Departementets Formening; men hvad der især bevægede den til at indlade sig paa dette Forslag (om Oprettelse af en Middelskole) var, foruden andre Grunde, den Omstændighed, som ogsaa i dens derom indgivne underdanigste Ansøgning udtrykkelig blev paaberaabt, at man gjorde sig Regning paa, at Skolen som Middelskole af det Offentlige vilde blive tilstaaet de samme Rettigheder og Fordele, som vare eller for Eftertiden bleve de øvrige Landets Skoler til Deel. Til dette Haab troede Commissionen sig saa meget mere beføiet, som Hr. Statsraad Treschov, dengang Chef for Departementet for Kirke- og Underviisningsvæsenet, for-

inden Commissionens underdanigste Ansøgning om den foreslaaede Forandring indkom, rigtignok kun i mundtlig Samtale, men dog udtrykkeligt, havde yttret, at han ingenlunde kunde tvivle om, at dette vilde blive Tilfældet, om end ikke strax, saa dog, naar Oplysningsvæsenets Fond efterhaanden noget var forøget“.

Ved kongelig Resolution af 19de Novbr. 1824 blev det da bestemt, at Arendals Realskole tillige skulde være Middelskole i Overeensstemmelse med Forordningen af 7de Novbr. 1809, „hvilken Forordning saaledes i Forening med Plan for Realskolen af 9de August 1805 og naadigst Resolution af 19de Septbr. 1823 blive de for bemeldte Skole gjældende Anordninger“. Skolens Lærere skulde fremdeles være forpligtede til at give Underviisning i Pigeskolen.

Under 18de Feb. 1826 ansøgte Skolecommissionen Kongen om, at Overlærerens Gage, der i 1823 var bestemt til 600 Spd., maatte ansættes til 800 Spd., og at Skolen, lige med Landets øvrige Middelskoler, maatte forundes et aarligt Bidrag af Statskassen. Ved høieste Resolution af 17de Marts s. A. blev Bidraget ikke bevilget; men man havde Intet imod, at Gagen for Overlæreren blev forhøiet til 800 Spd. ved Tilskud af Kæmnerkassen, og dette blev da og Tilfælde. Hvis nu Skolecommissionen ikke havde ladet sig bevæge til at gaae ind paa Forslaget om Middelskole, men ladet det bero med den Indrømmelse, som i 1823 var gjort, og hvorved Underviisningen vilde have faaet samme Omfang som i en fuldstændig lærd, samt hvis Communen dernæst istedetfor at forhøie Bestyrerens Gage til 800 Spd. havde erklæret sig villig til at give 100 Spd. mere, saa at Beløbet havde udgjort den da almindelige Rectorgage 900 Spd., og dertil knyttet den Betingelse, at Skolen skulde

gaae over til fuldstændig lærd, maa det ansees utvivlsomt, at dette var bleven indrømmet i 1826, baade fordi Byen bar den hele Udgift, og Antallet af de Studerende dengang var meget betydeligt. Om Departementet ei var kommet med sit Forslag, var det formeentlig ogsaa gaaet saa, og hvilke Fordele havde man da ei opnaaet for 100 Spd., hvilke Besparelser for mange af Byens Indvaanere i den følgende Tid!

Under 6te Novbr. 1826 indgav Skolens daværende Bestyrer underdanigst Ansøgning om, at det samme aarlige Bidrag af det Offentlige, som var blevet Landets øvrige Middelskoler til Deel, enten strax, eller, om dette ikke kunde skee, da, naar de til saadant Brug bestemte Resourcer tillode samme, maatte blive Arendals tilstaaet og desuden, at den maatte erholde en lige Deel med alle de øvrige lærde Skoler af den for disse ved naadigst Resolution af 10de Marts s. A. til literære Hjælpebidragers Anskaffelse bestemte Sum; men ogsaa dette blev afslaaet, og medens alle Landets øvrige fuldstændig lærde og Middelskoler, der ei bestode ved egne Midler, fik aarlig Understøttelse af det Offentlige, maatte saaledes Arendals Mittel- og Realskole staae paa sine egne Been og ved Communens Tilskud, indtil Storthinget omsider i 1848 besluttede, at der skulde opføres 300 Spd. aarlig for den, under Betingelse af at Communen aarlig bidrog 400. Dette og det følgende Aar gik hen med Udarbejdelse af Planer og Forhandlinger med Communen, som endelig under 4de April 1850 vedtog, at Mittel- og Realskolen skulde omdannes overeensstemmende med de for den udarbejdede Planer, og at saaledes den med samme hidtil combinerede Pigeskole skulde fraskilles, at Communen til denne reorganiserede Skole skulde bidrage 400 Spd. og endvidere, forsaavidt fornødigedes og ikke

af Oplysningsvæsenets Understøttelsesfond maatte kunne erholdes, indtil 150 Spd. aarlig; at den skulde afgive til Middel- og Realskolens Overbestyrelse Skolens opsparede Capital i Statsobligationer 3347 Spd. samt dens Bygning med Tilliggende og overtage Vedligeholdelsen afsamme og Skolens Inventarium, mod at den for Fremtiden overtages af Staten som en under dens Garantie staaende Middel- og Realskole. Under 12te Juli 1850 bleve disse Bestemmelser af Kongen approberede, og Skolen erholdt saaledes omsider, ligesom de øvrige af samme Art, Adgang til Bidrag af det Offentlige; men det første Tilskud blev regnet fra 1ste Octbr. 1850, da den omdannede Skole traadte i Virksomhed.

Fra 1823 til den Tid havde Skolen bestaaet af 3 Dreng- og 1 Pigeclasse, i October 1850 begyndte den med 1 Forberedelsesclasse, 2 Fællesclasser og 2 Latin- og Realclasser under 8 Lærere; men paa Grund af det forøgede Discipeltal maatte man i det følgende Aar dele Forberedelsesclassen og ansætte en ny Lærer; af denne Aarsag maatte man i 1856 oprette endnu en Fællesclasse og antage en Lærer. For Nærværende bestaaer Skolen af 4 Fællesclasser for Disciple fra 6 til 12 Aars Alderen samt 2 Latin- og Realclasser fra 12 til 16 Aars Alderen under tilsammen 10 Lærere.

Ifølge Forordningen af 7de Novbr. 1809 skulle de fuldstændig lærde og Middelskolerne begynde med 10 Aars Alderen, og den til samme passende Classe er da den laveste, hvilket er Tilfælde med Christiania, Bergens og Thronhjems Latinskoler, ligeledes med Christianssands, Skiens, Lillehammers, Moldes og formeentlig Frederikshalds lærde og Realskoler, samt med Kongsberg og Laurvigs Middel og Realskoler. En saadan Ordning er ogsaa lagt til Grund for den til den sidste almindelige Un-

derviisningsplan fœiede Timetabel, der ved Middelskolerne gaaer ud fra 2 Fællesclasser for 10 a 12 Aars Alderen, 2 Latin- og Realclasser fra 12 til 16 Aar, og desuden ved de fuldstændige lærde 1 Latinclasse fra 16 til 18 Aars Alderen. Medens altsaa Børn indtil 10 Aars Alderen paa de øvrige Stæder maae forberedes udenfor Skolen, optager Arendals, Drammens, Stavangers og formeentlig tildeels Tromsøe Skoler dem allerede i 6 Aars Alderen. Arendals hører saaledes i Classeomfang til Landets største. Af den i 1848 nedsatte Commission af sagkyndige Mænd blev det paaregnelige Antal af Disciple i den forberedende Classe ansat til 30, i Fællesclasserne til 30 og i de tvende Latin- og Realclasser 20, tilsammen 80, senere blev det af Skolecommissionen hersteds ansat til 90, nemlig 10 flere i Fællesclasserne. Ved Reorganisationen i 1850 udgjorde det 93; senere har det ikke ved noget Skoleaars Begyndelse været under 90, og under de blomstrende Handelsforholde i 1856 og 1857 steg det endog til 137. Da den 1ste af de 2de forberedende Klasser for Nærværende endog tæller 27 Disciple,*) medens der i 1859 i første Halvaar kun var 6, i andet 7, saa synes det at tyde paa, at Discipelantallet, der under de uheldige Conjunctioner gik noget ned, atter er i Stigen, saa at det om nogle Aar, naar man har forvundet Virkningerne af den Ildebrand, som ifjor hjemsøgte Byen, maaskee vil blive ligesaa betyde-

*) I første Kvartal d. A. havde den 23 Disciple; i nærværende Kvartal ere 5 komne til, medens man for Tvendes Vedkommende har ønsket Optagelse, men efter mit Raad udsat samme til næste Skoleaar, da de ei passede til Forholdet i Classen. Hvis dette ei var skeet og ikke en af Disciplerne i den Kl. ved Døden afgaaet, havde man altsaa i denne Classe alene kunnet have havt 30 Disciple.

ligt som i 1856, især hvis Skolen bliver udvidet til fuldstændig lærd. Ved dette Skolecaars Begyndelse var der i 1ste Latinclasse 11, i 2den 6, tilsammen 17 studerende Disciple, altsaa af Studerende temmelig nær saa stort et Antal, som i 1848 og 1850 blev paaregnet af baade Studerende og Realelever tilsammen, nemlig 20. I det Hele var ved dette Skolecaars Begyndelse Antallet af Studerende og Realelever i 1ste og 2den Latin- og Reaclasse tilsammen 32.

Men uagtet Arendals Skole saaledes maa henregnes blandt de betydeligere, har den dog stedse af det Offentlige erholdt mindre Tilskud end nogen af de øvrige, som ikke bestaae ved egne Midler. For at oplyse, i hvilket Forhold Arendals Skole, hvad Tilskud angaaer, har staaet til andre, vil jeg anstille en Sammenligning mellem samme, en af de fuldstændige og en Middelskole. Af førstnævnte Slags vil jeg tage Skiens, fordi denne By, baade hvad Folkemængde og øvrige Forhold angaaer, omtrent kan sættes lige med Arendal, og fordi de samme Grunde, der have bevæget Staten til at gjøre dets Skole til fuldstændig lærd, formeentlig og gjælde for Arendal. Af de tvende Middelskoler vil jeg tage Kongsbergs, da den er en af Landets ældste og allerede var oprettet før Skoleforordningen af 1809 emanerede, samt da der for Tiden ei er Tale om at gjøre nogen Forandring med den.

Af de Oplysninger, man erholder af den kongelige norske Regjerings Indstillinger om Tilskud til de fuldstændige lærde og Realskoler samt Middelskoler, der ei bestaae ved egne Midler, fremgaaer da for Tidsrummet fra 1848 til 1863, at der aarlig har været bevilget i hver af følgende Budgetterminer for

	Arendal.	Skien.	Kongsberg.
1848—51	300 Spd.	1100 Spd.	650 Spd.
1851—54	300 —	1300 —	900 —
1854—57	300 —	1340 —	950 —
1857—60	400 —	1380 —	950 —
1860—63	780 —	1520 —	1200 —

At Beløbet for 1860—63 for Arendals Vedkommende er saameget større, grunder sig paa, at den laveste Rectorgage, der opføres paa det specielle Skolebudget, og som tidligere var 600 Spd., da var bleven 100 Spd. større, og at der for det Tilfælde, at Forøgelsen af Discipeltallet skulde gjøre det nødvendigt at ansætte en ny Lærer, for denne var opført 250 Spd, hvilket imidlertid ikke blev Tilfælde. Saaledes blev det bevilgede Beløb egentlig 30 Spd. større end i det foregaaende Aar, og deraf anvendtes de 20 Spd. til at forhøie en Time-lærerpost fra 280 til 300 Spd.

Af det for 1848—51 bevilgede Beløb erholdt Arendal, som ovenfor paapeget, i 1850 75 Spd., i 1851 300 Spd., medens de tvende øvrige Skoler, der vare i fuld-stændig Virksomhed, fik Beløbet udbetalt for hele Budgetterminen. Som Følge heraf have de nævnte Skoler i Tidsrummet fra 1848 til 1863 oppebaaret, som følger:

	Arendal.	Skien.	Kongsberg.
1848—51	375 Spd.	3300 Spd.	1950 Spd.
1851—54	900 —	3900 —	2400 —
1854—57	900 —	4020 —	2850 —
1857—60	1200 —	4140 —	2850 —
1860—63	2340 —	4560 —	3600 —

Tilsammen 5,715 Spd. 19,920 Spd. 13,650 Spd.

Den Skole, som i Tidsrummet 1848—63 har erholdt bevilget det mindste Tilskud næst efter Arendal, er Sta-

vanger, der har faaet 12,570 Spd., medens Frederikshalds har bekommet 19,080, Drammens 16,689, Tromsø 16,200, Lillehammers 16,050, Laurvigs 14,343, Molde 13,110 Spd. Heraf fremgaaer, at Arendals fra 1848—63 ikke engang har faaet det Halve, af hvad der er bleven nogen af de ikke ved egne Midler bestaaende Skoler til Deel.

Sammenligner man nu det Bidrag, Arendals Commune yder til sin Skole, med de øvriges, vil man finde, at det er større end det Tilskud, der gives af nogen Commune til de Skoler, som ei bestaa ved egne Midler, med Undtagelse af Christianssund for dens nylig oprettede lærde og Realskole.

Fra 1850 til nærværende Tid har Arendal til sin Middel- og Realskole aarlig ydet:

1. Tilskud af Kæmnerkassen	400 Spd.
2. Af Mad. P. Thomassens Legat til Løn for en Lærer	100 —
3. Renter af Skolens Capitaler	130 —
4. Byens Chordegner er ifølge kongelig Resolution af 9de August 1805 forpligtet til uden Godtgjørelse at fungere som fast Lærer ved Skolen. Han lønnes af Communen og denne Ydelse af samme maa, da han er fast Lærer, mindst sættes lig en Adjunctpost og udgjør derfor . . .	300 —
	<hr/>
	930 —

Men da 2den Post paa Grund af den høiere Rente nu er 125 Spd., maa dertil lægges . . . 25 —
Til en Adjunctpost kommer for Nærværende

Gagetillæg af	50	—
Saa at det aarlige Bidrag i Virkeligheden er		
mindst *)	1005	Spd.

Til de øvrige Skoler, der ei bestaae ved egne Midler, bidrager ifølge den kongelige norske Regjerings Indstilling af 16de Juli 1862 angaaende Skolernes Budgetter:

for Drammens lærde og Realskole Communen	700	Spd.
— Frederikshalds do. do.	700	—
— Skiens do. do.	700	—
— Stavangers do. do.	500	
Renter af Skolens Capitaler . . .	<u>50</u>	550 —
— Lillehammers lærde og Realskole Communen	150	—
— Tromsøe lærde og Realskole Communen	650	—
— Molde do. do.	200	
Renter af Skolens Capitaler . . .	<u>50</u>	250 —

dog har Communen forpligtet sig til at erlægge, hvad Indtægten af Skole-, Lys- og Brændepenge aarlig bliver under 978 Spd.

Hvad de ifølge sidste Storthings Beslutning fra 2det Halvaar d. A. i Virksomhed trædende 2de fuldstændige lærde Skoler angaaer, da har Christiansunds Commune for sin forpligtet sig til at bidrage til Bestridelse af Skolens Udgifter aarlig 1200 Spd. og tilsvare, hvad Skolekassens Indtægt af Skole-, Lys- og Brændepenge kommer til at udgjøre mindre end 1168 Spd., medens Aalesund for sin aarlig vil bidrage 900 Spd. og garantere 1284 Spd.s Indtægt af Skolepenge o. s. v.

*) Skulde man tage Hensyn til Adjuncternes stigende Gage, vilde det nu være over 1200 Spd.

For Laurvigs Middelskole bidrager Communen 500 Spd.
 — Kongsbergs do. — do. 450 —

Med Hensyn til Skolebygning, dens og Inventariets Vedligeholdelse har Arendal paataget sig saavidtgaende Forpligtelser som nogen af de ovennævnte Skoler; men medens Stavanger, Kongsberg, Drammen, Lillehammer og Frederikshald have faaet Understøttelse til Bygningsarbejder, har dette ikke været Tilfælde med Arendal, og medens Staten har indrømmet enkelte Skoler Gratistpladse, er dette ikke skeet her.

Naar jeg saaledes i det Foregaaende har paavist, at Arendals Skole tidligere er bleven tilsidesat, og at den senere, da Tilskud blev den tilstaaet, har faaet mindre end nogen anden, uagtet dens Commune til nærværende Tid har ydet det største Bidrag, da er det ikke min Hensigt derved at vække Misnøie eller at insinuere, at Arendal er blevet forurettet. Det høiere Skolevæsen var til 1826 for lidet udviklet, til at man kunde vente bestemte Regler for saadanne Bevilgninger, Statens Resourcer ogsaa meget ringere. Fra 1826 til 1848 ansøgte man ei om noget Tilskud, og derfor var der vel neppe engang Anledning til at bevilge samme. Ifølge Regjeringens Indstilling blev Arendals Skole i 1848, hvad Principet angaaer, af Storthinget stillet paa samme Fod som de øvrige høiere Underviisningsanstalter, og senere har saavel Departementet for Kirke- og Underviisningsvæsenet, som Regjering og Storthing med Liberalitet indrømmet Alt, hvad der under Skolens hidtilværende Forhold fra 1848 har været fornødent, og det er alene Skolens gode economiske Forfatning i Forening med Communens betydelige Bidrag, der har været Aarsag i, at man ikke har faaet mere, og at Skolen har været istand til at bestaae med langt mindre Bidrag end de øvrige. Men naar Om-

stændighederne nu gjøre en Udvidelse af Skolen i høi Grad ønskelig, og Arendal til den har ydet det største Bidrag, medens det har faaet det mindste, synes Billighed i høi Grad at tale for, at saavel Regjeringen kommer Byen imøde, som at Storthinget ved et i Forhold til andre Skoler ei betydeligt Tilskud sætter den istand til at opnaae det samme Gode, som det, der er bleven Stæder af mindre Betydenhed med langt større Opoffrelse fra Statens Side til Deel — en fuldstændig lærd Skole. Men naar det oplyses og bevises, at Arendal ligesaavel bør have en saadan, som flere af Landets øvrige Byer, og det da ikke faaer noget Tilskud, først da bliver der Grund til Klage. Dog at Staten vil forurette en enkelt By, er ikke at antage, og det Kongelige Kirkedepartement, hvis høitagede Chef har saa store Fortjenester af det høiere Underviisningsvæsens heldige Reorganisation og betydelige Udvidelse, vil visselig og bidrage Sit til, at Arendal, hvis Skole i Classeomfang hører til Landets betydeligste, for samme kan erholde Slutstenen — 1 Latinclasse — saa at dets Skolevæsen kan komme paa det Standpunkt, der svarer til den Plads, det blandt Norges Byer indtager.

For at oplyse, i hvilket Forhold Arendal staaer, vil jeg, efter de Data, hvoraf jeg er i Besiddelse, anstille en Sammenligning mellem de Stæder, der have fuldstændig lærde eller fuldstændig lærde og Realskoler, med Hensyn til Folkemængde, Toldintrader, Læstedrægtighed, ankomne og afgaaede Skibe, Brev- og Pengeforsendelse, samt Beløbet af Penge, indestaaende i Sparebankerne.

Ifølge Folketællingen i 1855 havde Christiania ca. 39,000, Bergen 25,800, Throndhjem 16,000, Stavanger 11,700, Drammen 10,000, Christianssand 9,500, Frederikshald 7,400, Arendal 4,500, Christianssund 4,300, Skien

4000, Tromsøe 3000, Aalesund 1900, Molde 1450 og Lillehammer 1250 Indvaanere. Arendal staaer altsaa, hvad Indvaanerantal angaaer, tilbage for 7 af de nævnte Stæder, men over 6 af dem, og altsaa midt imellem de Stæder, der have faldstændige Skoler. I Henhold, til hvad jeg ovenfor har anført om dets Skole, Bidraget af Communen og Staten, maa Enhver vistnok indrømme, at Arendal ogsaa i denne Henseende bør komme i fortrinlig Betragtning til at opnaae det samme Gode, som de nævnte Stæder allerede ere i Besiddelse af; men dets Berettigelse dertil vil endnu tydeligere fremgaae, af hvad jeg i det Følgende kan paavise.

Hvad Toldintraderne angaaer, da seer man af „Norges Statistik“, udgivet af Tvethe i 1848 (p. 115), at Christiania stod høiest, og derefter kom Bergen, Drammen, Throndhjem, Stavanger, Christianssand og Arendal, saa at Arendal indtog den 7de Plads. Af en af det Kongelige Finants- og Tolddepartement under 18de April d. A. velvillig afgivet Meddelelse udgjorde Toldintraderne i Aaret 1863 for følgende Stæder efternævnte Beløb:

1) Christiania	1,083,807 Spd.
2) Bergen	446,472 —
3) Throndhjem	290,971 —
4) Drammen	196,425 —
5) Stavanger	157,377 —
6) Christianssand	100,775 —
7) Arendal	67,146 —
8) Frederikskald	65,173 —
9) Skien	54,836 —
10) Christianssund	52,342 —
11) Tromsøe	34,727 —
12) Aalesund	27,270 —
13) Molde	9,169 —

Efter dette skulde man da antage, at Arendal siden 1848 i Forhold til de øvrige Stæder ei var gaaet fremad; men det staaer i Strid, med hvad jeg senere skal anføre om ankomne og afgaaede Fartøier samt Læstedrægtigheden. Denne Stillestaaen er kun tilsyneladende og grunder sig paa, at det foruden Andet for Nærværende over Christiania faaer en stor Deel af sine Colonialvarer, hvorfor Tolden der erlægges og der altsaa er opført, medens den i Virkeligheden betales af Arendals Kjøbmænd, og dette Beløb er nok saa betydeligt, at Arendal, hvis det kunde medregnes, vilde staae nær Stavanger eller Christianssand. Da det nu er Arendals Borgere, som erlægge dette Beløb i Christiania, maa det i nærværende Tilfælde henføres under Arendal, og da vil det formeentlig vise sig, at samme gjennem Tolden bidrager saa betydeligt til Statens Indtægter, at det af denne Grund kan have større Krav paa at faae dækket en Deel af Omkostningerne ved Skolens Udvidelse til fuldstændig lærd, end flere af de Byer, som allerede have erholdt en saadan. Som bekjendt blev Toldintradernes Beløb paa sidste Storting anvendt som en af Grundene, for at Christianssund burde have Tilskud til en fuldstændig Skole, og dette Argument gjælder i endnu høiere Grad for Arendal.

Norges vigtigste Bedrift er Skibsfarten, og i den Henseende staaer Arendal nu øverst blandt alle Landets Byer. I 1859 havde Tønsbergs Handelsflaade en Drægtighed af 26,053 $\frac{1}{2}$ Commercelæst og stod altsaa høiest, medens Arendals var 25,550 $\frac{1}{2}$. Ifølge den sidste Udgave af „Den norske Handelsflaade“ for 1864 er Forholdet nu omvendt, idet Læstedrægtigheden for Arendal udgjør 36,704 $\frac{1}{2}$, saa at Arendal i den Henseende er den første blandt Landets Byer, for Tønsberg 31,734, og

ved efter det nævnte Værk at lægge Læstedrægtigheden sammen, har jeg fundet Forholdet for følgende Stæder at være

1) Arendal med Læstedrægtighed	36,704 ¹ / ₂	(og 320 Tons.
2) Drammen	—	20,698 ¹ / ₂ (og 1819 —
3) Christiania	—	18,731 ¹ / ₂ (og 657 —
4) Stavanger	—	15,983 (og 609 —
5) Bergen	—	12,204 (og 437 —
6) Christianssand	—	7,787
7) Frederikshald	—	6,281 ¹ / ₂
8) Thronhjelm	—	4,711
9) Skien	—	4,625 (og 658 —
10) Christianssund	—	3,418 ¹ / ₂
11) Aalesund	—	2,037
12) Tromsø	—	1,275
13) Molde	—	591 ¹ / ₂

Den i Tons opgivne Drægtighed er for Fartøier, som endnu ikke ere maalte her i Landet, og for Bergens Vedkommende er der en Deel Fartøier uden Flagnummer: hvor stor Drægtigheden af disse er, veed jeg ei; men i 1859 ansatte Bergens Toldkammer den til 4,673 Commercelæster, i 1862 var Læstedrægtigheden i det Hele 17,430 C. L.

Hvad Betydning Arendal har i mercantil Henseende, vil man bedst kunne see af Ovenstaaende, og da som Følge heraf en Mængde Skibsførere og Sømand*) i det Hele ere bosatte saavel i Byen som i dens Omegn, fordrer Hensynet til denne vigtige, men ikke altid velstaaende Classe i Samfundet, som jeg senere skal udvikle nøiere, at der fra Statens Side aabnes deres Børn Adgang til fuldstændig høiere Underviisning.

*) i 1862 udgjorde Besætningen paa samtlige Skibe 2776 Mand.

Som et Beviis for en Søhandelsstads Betydning i mercantil Henseende pleier man at anføre Drægtigheden af de i Aarets Løb til samme ankomne og derfra afgaaede Fartøier. Af „Norges officielle Statistik“, udgiven af Departementet for det Indre vedkommende Norges Handel og Skibsfart i Aaret 1862, seer man, at de Søhandelsstæder, der have fuldstændige Skoler, da stode i følgende Forhold til Arendal:

Læstedrægtighed af Fartøier:

	Ankomne.	Afgaaede.	Tilsammen.
1) Christiania	68,806	58,897	127,703
2) Drammen	50,801	60,714	111,515
3) Bergen	40,079	38,573	78,652
4) Arendal	27,262	29,263	56,525
5) Stavanger	20,408	24,556	44,964
6) Christianssand	22,171	22,006	44,177
7) Fredrikshald	17,619	20,109	37,728
8) Throndhjem	13,142	10,276	23,418
9) Skien	8,647	9,995	18,642
10) Christianssund	5,486	7,150	12,636
11) Aalesund	4,799	4,022	8,821
12) Tromsøe	3,112	2,951	6,063
13) Molde	795	685	1,480

Ved denne Sammenstilling faaer man altsaa ud, at Arendal maa ansees som den 4de By i Landet.

Af de Penge, der aarlig afsendes fra eller komme til et Stæd, kan man og gjøre sig et Begreb om dets Pengeomsætning og altsaa dets Betydning i Forhold til andre, og hvad dette Punkt angaaer, viser det sig ifølge de af Departementet for det Indre i 1862 udarbejdede Opgaver over Antallet af de i Aaret 1860 med Posterne befordrede Breve, at der til følgende Byer i Pengebreve er

	afsendt.	ankomne udenrigske*).	Tilsamm.
	Spd.	Spd.	Spd.
1. Christiania	4,785,761	212,631	4,998,392
2. Thronhjøm	1,265,278	17,957	1,283,235
3. Bergen	679,778	51,976	731,754
4. Drammen	505,457	13,284	518,741
5. Frederikshald	370,755	87,769	458,524
6. Arendal	394,508	13,300	407,808
7. Stavanger	297,797	44,288	342,085
8. Christianssand	311,293	7,871	319,164
9. Skien	228,033	3,863	231,896
10. Christianssund	228,943	334	229,277
11. Aalesund	183,887	2,076	185,963
12. Tromsøe	175,792	1,398	177,190
13. Lillehammer	174,613	522	175,135
14. Molde	129,686	1,752	131,438

Foran Arendal staae altsaa af ovennævnte Stæder:

Afsendte Penge: Ankomne udenrigske:

1. Christiania.	1. Christiania.
2. Thronhjøm.	2. Frederikshald.
3. Bergen.	3. Bergen.
4. Drammen.	4. Stavanger.
Arendal 5te.	5. Thronhjøm.
	Arendal 6te.

Desuden vise ovennævnte Opgaver med Hensyn til Antallet af de afsendte og ankomne Breve følgende Forhold

Afsendte.	Ankomne udenrigske.
1. Christiania.	1. Christiania.
2. Bergen.	2. Bergen.
3. Thronhjøm.	3. Thronhjøm.
4. Drammen.	4. Arendal.
5. Christianssand.	

*) For de indenrigske ankomne Pengebreve haves ingen Opgave.

Afsendte.

6. Stavanger.

7. Arendal.

Tager man ved Bedømmelsen af disse Satser Hensyn til den betydelige Forbindelse, hvori Frederikshald staaer med Sverige, og at Throndhjem er Bankens Sæde, faaer man af ovennævnte Tabeller ud, at Christiania, Bergen og Throndhjem ere Norges vigtigste Byer, og at man efter dem i samme Classe maa sætte: Drammen, Stavanger, Frederikshald, Christianssand og Arendal, saaledes, at Arendal, hvad Forbindelsen med Udlandet angaaer, maa betragtes som Rigets 4de eller 6te Stad, og denne Plads vilde det nok fuldelig hævde, naar man vidste det Beløb i Vexler, som til alle de nævnte Stæder fra Udlandet kommer.

Det Beløb, der indestaaer i Sparebankerne, kan og tjene til Veiledning, naar man vil udfinde, i hvad Forhold Byer staae til hverandre i Velstand, og i denne Henseende kan jeg efter Aftenbladet for 12te Marts d. A. og Rigstidenden oplyse, at for efternævnte Stæder var:

	Den under Sparebankernes Forvaltning havende Sum den 31te Decbr. 1862 for
1) Bergen	1,718,000 Spd.
2) Christiania	1,667,000 —
3) Throndhjem	1,314,000 —
4) Drammen	498,000 —
5) Arendal	443,000 —
6) Stavanger	423,000 —
7) Aalesund	382,000 —
8) Christianssand	359,000 —
9) Christianssund	272,000 —
10) Fredrikshald	203,000 —

11) Skien	199,000	—
12) Tromsøe	192,000	—
13) Molde	165,000	—
14) Lillehammer	126,000	—

Ved denne Sammenligning kommer Arendal altsaa til at indtage den 5te Plads.

Naar jeg nu sætter Christiania og Bergen ud af Betragtning, fordi de staae saa høit over Landets øvrige Stæder, fremgaaer af de i det Foregaaende meddeelte Oplysninger, at Drammen, Throndhjem, Stavanger, Arendal, Christianssand og Fredrikshald i mercantil Virksomhed, i Handelsrørelse og Omsætning maae sættes i samme Classe. Vel staaer Arendal i Folkemængde tilsyneladende tilbage for dem; men derved maa bemærkes, at denne Byes Terrain er saa indskrænket, at det ikke kan rumme en større Befolkning end den, det allerede har, og at som Følge heraf en Mængde Mennesker, som under andre Omstændigheder vilde boe i Byen selv, nu ere adspredte rundt om den i Strandstæder indtil $\frac{1}{2}$ Mils Afstand. Til at bemænde Arendals Handelsflaade udfordres henved 3000 Mand, hvoraf Størstedelen ere nødte til at boe i Omegnen. Mange af dem have Familie, og ansætter man disses Tal til 2000, hvilket vistnok er lavt, faaer man en Forøgelse af 5000. Regner man saa Tømmermændene og Bjælkehuggerne med deres Familier, faaer man vel mindst 1000 Individuer. I de nævnte Stæder boe Størstedelen af dem, der deeltage i Næringen i Byerne selv og regnes med til deres Folkemængde: gjorde man dette her, vilde man formentlig faae Arendals Befolkning til 10 a 11,000 Mennesker.

Der turde maaskee være dem, som finde, at jeg ved disse Sammenligninger er gaet formeget i Detail, ja En og Anden vil maaskee indvænde, hvad har Told-

intrader, Læstedrægtighed, Bankobreye og Sparebanke at gjøre med en lærd Skole; men jeg vil dertil svare, at Skolens Udvidelse alene er et Pengespørgsmaal, der dreier sig, om hvem der skal betale de med Iværksættelsen forbundne Udgifter. Det er derfor af særdeles Vigtighed, ja afgjørende for Sagen, at bevise, at Arendal staaer lige i alle Henseender med Stavanger, Drammen og Fredrikshald, og at det altsaa har samme Krav som disse Stæder og i samme Omfang paa Statens Understøttelse. Hvis Arendal blot i en enkelt Henseende indtog en høi Stilling blandt Landets Stæder, maatte det komme i særlig Betragtning dertil; men er det derimod beviist, at Arendal, hvad Folkemængde i Realiteten, hvad Virksomhed, Rørelse og Omsætning angaaer, maa sættes i Classe med de 3 ovennævnte Stæder, at det saaledes directe og indirecte til Statens Underhold og Velstand bidrager ligesaameget som hver af dem, maa det have samme Krav paa Bidrag af Statskassen til en fuldstændig lærd Skole, som disse, og naar der i indeværende Budgettermin for Stavanger er bevilget aarlig 1950 Spd., for Drammen 1800, for Frederikshald 1600, kræver Retfærd og Billighed, at Arendal i det mindste faaer lige med den laveste Sum, om det skulde behøves, saameget mere som dets Skole i forrige Tider har været tilside-sat og fra 1848 indtil 1863 kun har faaet bevilget noget over 5000 Spd., medens Frederikshalds har faaet over 19,000, Drammens over 16,000 og Stavangers over 12,000 Spd. Om Arendal endog blot faaer 1500 Spd., altsaa 450 Spd. mindre end Stavanger, 300 mindre end Drammen og 100 mindre end Fredrikshald, ville alle med Udvidelsen forbundne Udgifter dækkes, ja man vilde rimeligviis faae Penge i Behold.

Men af de anstillede Sammenligninger vil det formentlig

og fremgaae, at Arendal har Evne til at yde Noget til Formaalets Opnaaelse, uagtet dets Budget for Tiden lider stærkt under Trykket af den Ildebrand, som i forrige Aar hjemsøgte Byen, og skjønt Arendal hidtil har givet større Bidrag til sin Skole, end nogen anden By, uagtet det har faaet det mindste, og man vil vist, af hvad jeg i det Følgende skal fremføre, komme til det Resultat, at det er i Byens Interesse, at Udvidelsen iværksættes og det snarest muligt.

I Danmark har man allerede for længere Tid siden opgivet Middelskolerne, fordi man fandt, at de ikke svarede til sit Øiemed og til de Omkostninger, der med dem ere forbundne. Væsentlig paa Grund af den i Danmark vundne Erfaring var det, at flere af Byens indsigtfuldeste Mænd i 1824 her hellere vilde beholde Realskolen, hvis man ei kunde faae fuldstændig lærd Skole, end ombytte den med en Middelskole. Ogsaa i vort Land er allerede Udvidelsen paa flere Stæder gaaet igjennem, og den Tid er vel ikke saa ganske fjern, da de tvende Middelskoler, der ere tilbage foruden Arendals, ville blive omdannede paa en eller anden Maaede. I 1853 gjorde Rectoren ved Lillehammers Skole opmærksom paa de med Middelskolerne forbundne Ulemper og saavel Regjering som Storthing anerkjendte det Beføiede i de af ham anførte Grunde ved at udvide denne Skole til fuldstændig lærd.

Da selv Byer med en Folkemængde af 1000 Indvaanere og derunder have Realskoler og for Størstedelen bestride Udgifterne ved samme, medens Middelskolerne, som ovenfor paavist, kræve betydelige Tilskud baade af By og Stat, kan Enhver indsee hvor stor Forskjel, der maa være mellem begges Udgifter; derimod er Forskjellen mellem en Middelskole og en fuldstændig lærd kun

Oprettelse af een Klasse og altsaa væsentlig Ansættelse af een Lærer mere; men da Skolepengene i denne Classe for hver Discipel ere 32 Spd. og dertil ifølge Skolelovens § 67 („for at erstatte Skolekassen Udgifterne til Lys, Varme og andre Skolens mindre Fornødenheder“) 2 Spd. 2 fl aarlig, tilsammen 34 Spd. 2 fl , saa vil 9 Disciples Contingent i Regelen kunne dække denne Lærers faste Gage, naar han er Adjunct. Og hvilken Forskjel er det ikke for de studerende Disciple, om de fra Skolen kunne gaae lige til Universitetet, hvilken Besparelse for Forældrene, hvormeget roligere kunne de ei da være for deres Børn! Som Forholdet nu er, udkræves der for de Studerende, naar de have gennemgaaet Middelskolens 2den eller øverste Latinclasse, endnu 2 Aar, inden de kunne underkaste sig Examen artium. De maa altsaa allerede i 16 Aars Alderen forlade deres Hjem, i en Alder, da de endnu saa høilig trænge til at staae under Forældres omhyggelige Varetægt. Det maa da være af særdeles Vigtighed for disse at faae de Unge anbragte i en Familie, som kan og vil tage sig af dem i alle Henseender, baade holde dem til stadig Flid og afholde dem fra Omgang, som kan virke skadelig paa deres barnlige, ubefæstede og derfor for ethvert Indtryk let modtagelige Sind. En saadan Familie er ikke altid let at finde; man kan og tage feil med Hensyn til Valget, og derfor er det selv for formuende Forældre, der have deres Børns sande Vel kjært, af megen Interesse, at Skolen udvides, saa at de kunne beholde dem i Hjemmet, til de blive voxne. Under alle Omstændigheder vil det i Regelen falde kostbart at faae dem som Disciple anbragte i et i alle Henseender godt Huus og saaledes blive saameget mere trykkende for den mindre Bemidlede.

Fast uden Undtagelse ere de Studerende herfra gaaede til Christiania, og naar man regner Skolepenge, Anskaffelse af nye Bøger, Logie og alt Andet, hvoraf endeel falder kostbarere end i Hjemmet, lærer Erfaringen, at man ei kan holde dem under 250 a 300 Spd. aarlig, medens det Samme i Hjemmet omtrent vil medtage 100 Spd. Saaledes have Forældrene, inden deres Børn kunne blive Studenter, i Løbet af 2 Aar ialmindelighed en forøget Udgift af i det Mindste 300 Spd., og et saadant contant Udlæg kan for mangen Fader eller Moder blive uoverkommeligt, saa at de maa lade deres Børn, om de end ere noksaa begavede og have noksaa megen Lyst til at gaae den studerende Bane, opgive dette, uagtet det Bidrag, de alligevel nu indirecte gjennem Beskatningen yde til Skolen, vilde blive ubetydelig, ja næsten umærkelig forøget ved dens Udvidelse til fuldstændig lærd. Naar derimod deres Børn herfra kunde gaae lige til Universitetet, og de have mindre god Leilighed, kunde Børnene som Studenter, uden videre Hindring i Studeringerne, henved Halvdelen af Aaret være hjemme hos dem, eller som Privatlærere erhverve sig det Fornødne. Hvilken Besparelse, hvilken Hygge og Betyggelse er det ikke for Forældrene at beholde Børnene, saalænge som muligt i Hjemmet, medens de derimod nu i en saa tidlig Alder rives fra dem og saalænge vedvarende ere borte, at de for en Deel blive fremmede i deres eget Hjem og snarere ansee det Stød, der i en tidlig Alder har modtaget dem, for samme?

Jeg vil gjøre en Beregning, over hvad det kan antages, at Enkelte af Byens Indvaanere, og altsaa Arendal selv indirecte, har tabt som Følge af, at man ikke har havt fuldstændig lærd Skole. Da det er at antage, at de studerende Disciple, som nu ere i 1ste Latinclasse, her

kunne fuldende deres Studeringer, fordi den fuldstændig lærde Skole, om Forslaget paa næste Storthing gaaer igjennem, Sommeren 1866 kan begynde sin Virksomhed, vil jeg sætte dem ud af Betragtning og til Grundlaget for min Beregning lægge Tidsrummet fra 1852 til 1861 inclusive. I dette Tidsrum udviser Listerne, at der har været 49 Disciple, som enten under deres Skolegang eller efterat være traadte ud af Skolen have begyndt at studere. Af disse fragaaer 14, som udenbyes, 3, som fraflyttede og 9 indenbyes, der have ophørt, inden de kunde blive Studenter, altsaa i det Hele 26. De øvrige 23 fra Arendal have altsaa maattet eller maa være mindst 2 Aar i Christiania, førend de kunne tage Examen artium. Kræver, som ovenfor paaviist, dette for hver en forøget Udgift af 300 Spd., saa har Arendal indirecte for dem, inden de blive Studenter, en forøget Udtælling af $23 \times 300 = 6900$ Spd., som kunde have været sparede, om Byen havde havt en fuldstændig lærd Skole. Har end Udgiften for Enkelte i Virkeligheden været mindre, veed jeg, at den for Andre har været større, saa at man omtrent kan sætte den til 7000 Spd. Antag nu, at Skolen i 1850 ved Reorganisationen var bleven fuldstændig lærd, at man, naar disse 23 Studerende vare færdige med Artium, havde i Behold den saaledes indsparede Sum, saa vilde alene Renten af samme til 5 pCt. udgjøre 350 Spd. henved $\frac{2}{3}$ Deel af det Beløb, som Udvidelsen i det Høieste kan kræve.

Som ovenfor oplyst udfordres der for en studerende Discipel, naar han har gennemgaaet Middelskolens 2den eller øverste Latinclasse, ifølge den almindelige Undervisningsplan, endnu 2 Aar, inden han kan blive Student. Grunden hertil er fornemmelig den, at Størstedelen af det, der af latinske og græske Forfattere skal lægges

op til Artium, ifølge denne Plan, først maa læses i de tvende sidste Aar. Man har søledes ei Adgang til at gennemgaae dette Pensum i Middelskolen, hvor man for at skaffe Disciplene Kjendskab til disse Sprog og Færdighed i at oversætte, skal holde sig til lettere Forfattere, for hvilke der nu ei længer gjøres Rede til Artium. I eet Aar grundigt og ordentlig privat at gennemgaae det for de tvende sidste Aar i en fuldstændig Skole bestemte Afsnit af latinske og græske Autores og derhos nøiagtig at repetere, hvad der er læst i de øvrige Fag og kræves til Artium, lader sig kun undtagelsesviis gjøre af særdeles begavede Disciple; men saadanne ville vel heller foretrække en Forberedelse, hvorved de kunne have Haab om at bestaae deres Examen med Udmærkelse. Siden Skolens Reorganisation i 1850 har heller ikke nogen Discipel herfra taget Artium paa et kortere Tidsrum end det ovenangivne.

Men naar der under alle Omstændigheder i Regelen vil udfordres 2 Aar, maa det være det Hensigtsmæssigste, at Discipelen gaaer over til en fuldstændig Skole, hvilket jo og i og for sig er det Gavnligste. Nu er det klart, at det altid maa være forbundet med Vanskeligheder og i flere Henseender slemt for en Discipel at afbryde sine Studeringer ved een Skole og optage dem igjen ved en anden.

Ifølge Middelskolens Plan og af Hensyn til de øvrige Disciple lader det sig ikke gjøre at beholde en Studerende længere i øverste Classe end Minimum af den Tid, han der skal være, nemlig 2 Aar. Nu falder Confirmationsberedelsen næsten uden Undtagelse i det første eller andet Aar af disse, og den borttager gennem $\frac{1}{2}$ Aar een Dag ugentlig af Underviisningen, altsaa $\frac{1}{6}$ Deel af Tiden i dette Tidsrum; men da ialmindelighed ikke

alle Disciple i een Classe til samme Tid confirmeres, saa virker de Disciples Fravær, som forberedes, altid hæmmende paa den jævne og stadige Fremadskriden for dem, med hvem dette ikke er Tilfælde, og saaledes falder det meget vanskeligt i Middelskolen at naae Maalet for de tvende sidste Aar, og man har ei Anledning til som ved de fuldstændige Skoler at lade den Discipel, der staaer tilbage, gaae et Aar til i Classen, eller senere at indrette det saa, at han kan raade Bod paa Manglerne; thi hvad enten Confirmationsforberedelsen indirecte, Sygdom, Mangel paa stadig Flid eller mindre gode Evner, i det Hele eller i enkelte Fag, har havt tilfølg, at han ikke kan ansees tilstrækkelig moden, han maa alligevel træde ud, naar de 2 Aar ere forløbne, og naar han da kommer ind paa en anden Skole, maa han enten overanstrenges sig, eller han taber Modet og Lysten og opgiver eller ønsker at opgive Studeringerne i Utide.

Men selv om han udtræder vel forberedt af Middelskolen, der skal dog Tid for ham til at sætte sig ind i de nye Forholde, og derved sinkes hans Fremgang i Begyndelsen; Methoden og Fordringerne kunne og ved de forskjellige Skoler være ulige; han faaer med nye Lærere at gjøre; Alt er uvant for ham, og let kan det hænd, at man af alle disse Grunde, som ikke kan tilregnes ham, fatter en mindre gunstig Mening om ham. Endelig kommer hertil en stor Mislighed for ham. Ved de forskjellige Skoler læses ikke de samme Afsnit for Forfattere i Latin og Græsk, heller ikke de samme Lærebøger. Han kan saaledes komme til at læse op igjen som nyt i Forfatterne, hvad han allerede har læst, eller Afsnit forudsættes for Classens Disciple som læste, og han kjender dem ikke. Ifølge den almindelige Undervisningsplan skulle Grammatikerne i de døde og levende

Sprog, saa godt som i sin Heelhed, Bibelhistorie, Geographie, Historie og Mathematik allerede i Middelskolen være gennemgaaede, saa at de tvende sidste Aar for disse Fags Vedkommende i den fuldstændig lærde Skole væsentlig optages med Repetition. Nu bruger man i alle disse Fag, med Undtagelse af den latinske Grammatik, forskjellige Lærebøger ved de forskjellige Skoler, og ved at gaae fra Middelskolen til den fuldstændig lærde kan altsaa Discipelen i alle, eller under enhver Omstændighed i nogle af disse Fag komme til at repetere efter Lærebøger, som han aldrig før har seet. Hvilket Virvar dette maa bevirke, hvilken Ustøhed heraf let kan blive Følgen, indseer nok Enhver og derfor, hvor mislig denne Overgang kan blive. Det eneste Middel til at hæve denne Ulempe, maatte da være, at det blev paalagt alle Skoler at benytte de samme Lærebøger og desuden at læse de samme Afsnit i Latin og Græsk, indtil de tvende sidste Aar før Artium; men det vilde nok falde lettere, befindes fordeelagtigere og hensigtsmæssigere at lade endog alle de 3 tiloversblevne Middelskoler gaae over til fuldstændig lærde end at gennemføre en saa despotisk Bestemmelse.

Det er i og for sig klart, at det er ønskeligt og hensigtsmæssigt, at en studerende Discipel saa tidlig som muligt kommer til den Skole, hvorfra han directe skal gaae til Universitetet. Jo tidligere dette skeer, desto lettere vil han kunne sætte sig ind i Forholdene, destomindre vil han lide under den skadelige Omskiftning af Lærebøger. Kommer nu hertil, at det væsentlig er det Afsnit af Latin og Græsk, som læres i de 3 sidste Aar før Artium, der til samme skal oplægges og gjøres Rede for, saa vil det for de fleste Studerende være tjenligst at forlade Middelskolen, naar de have læst 3 Aar Latin,

1 Aar Græsk og saaledes have et Aar igjen, inden de ved samme have fuldendt deres Cursus. Hertil kommer, at paa 2 Undtagelser nær, alle de studerende Disciple efter 1850 herfra ere gaaede til Christiania, og at dette sandsynligviis fremdeles vil blive Tilfældet; men i Hovedstaden ere Classerne saavel i Kathedralskolen som i de Instituter, der ellers forberede til Artium, eet-aarige, medens den øverste Classe her er toaarig, hvilket ogsaa, naar Disciplene af begge Afdelinger staae paa forskjelligt Standpunct i Udvikling, noget hindrer Fremgangen for det øverste Partie. Da man nu, som ovenfor oplyst, ikke kan beholde Disciplene, til man anseer dem fuldkommen modne, saa finder jeg det ganske naturligt, at Forældre, som dertil have Leilighed, fordi Børnene alligevel maa forlade dem, før de blive voxne, sende disse til Christiania, naar de her have været eet Aar i øverste Classe, og jeg maa erklære, at jeg som Privatmand vilde gjøre det Samme; men at dette baade directe og indirecte er til Tab og Skade for Middelskolen, skal der ikke stor Indsigt til at udfinde.

Men, vil man sige, dersom fast alle Disciple gaae til Hovedstaden, saa kan man jo hvad Plan, Methode, Fordringer, Lærebøger og Pensa af Autores angaaer, ganske rette sig efter en af Hovedstadens Skoler. Hertil maa jeg bemærke, at Middelskolen aldeles maatte gaae i en anden Skoles Ledebaand, at man maatte staae i en stadig Forbindelse med denne for at vide, hvad der hvert Aar i hver Classe skulde læses. Desuden vilde det vel af Hensyn til Lærerne være ligesaa ubilligt at fordre et saadant Afhængighedsforhold som at paalægge, at der i alle Skoler skulde benyttes de samme Lærebøger; men lad os sætte dette ud af Betragtning, og jeg vil da spørge, efter hvilken af Christiania Skoler skal man rette sig?

Af Hensyn til Disciplene maatte det være efter et af de private Instituter, først fordi der i dem altid er Adgang til Optagelse, dernæst fordi det for Studerende bestemte Cursus er kortere (saaledes i Nissens Institut 5 Aar) og Discipelen altsaa, naar han her har fuldendt sin Skolegang, efterat have læst Latin i 4 Aar og Græsk i 2, vil komme sammen i den tilsvarende Classe med Elever, som have læst kortere Tid, hvilket rigtignok for en flink og begavet Discipel kan have sine Misligheder; men da der er flere Instituter, og det altid vil blive uvist, til hvilket af disse Forældrene ville sende deres Børn, og private Skoler ifølge deres Beskaffenhed oftere ere underkastede Forandring i deres Planer end de offentlige, saa maatte man vel rette sig efter Kathedralskolen. Herved er imidlertid en Vanskelighed. Ved de combinerede lærde og Realskoler er et fuldstændigt Cursus 6 Aar, hvoraf 4 falde paa Middelskolen; ved Kathedralskolen er det 7 Aar. Naar en Discipel efter fuldendt Cursus træder ud af Middelskolen, har han læst 4 Aar Latin og 2 Aar Græsk; skal han indtræde i den tilsvarende Classe i Christiania, saa vil han behøve 3 Aar til Artium, medens Middelskolerne efter deres Plan skulle bringe Disciplene saavidt, at de efter fuldendt Cursus kun have 2 Aar igjen. For at raade Bod derpaa maatte man her stræbe at bringe Disciplene i 4 Aar i Latin saavidt som i Kathedralskolen i 5, og i 2 Aar i Græsk, som der i 3. Dette lader sig kun gjøre med rigtig begavede og flinke Disciple, og alligevel maatte de baade her i de sidste Aar og i den første Tid i Christiania gribe sig an til det Yderste. Flere Disciple have gjort det, og de ere alle blevne optagne i den næstøverste Classe, saa at de efter 2 Aars Forløb have kummet underkaste sig Artium. Hvad der har været en Lettelse for dem, er at

man i den senere Tid her i Virkeligheden har stræbt, saavidt det lod sig gjøre, at rette sig efter Kathedralskolen, og at Fordringerne til deres Aandsudvikling, inden de gaae over til den første Latinclasse her ialmindelighed ere stillede noget høiere, end Tilfældet pleier at være ved de fuldstændige Skoler, men da dette i Regelen har sinket Discipelen 1 Aar væsentlig i den øverste Fællesclasse, har det undertiden vakt Misnøie og ubeføiet paa- draget Skolen Bebreidelse for ei at bringe Eleverne hurtig nok frem.

Foruden den Mislighed for Lærerne ved Middelskolen, at de saaledes maae rette sig efter en fuldstændig Skole, er der for dem ikke den Opmuntring og Ansprelse som ved en saadan. De maae give Slip paa Disciplene, naar de skulle see Frugterne af deres byrdefulde Stræben, undertiden inden Eleverne have naaet det Maal og den Modenhed, som de ved deres Udtrædelse af Skolen skulde være komne til, og dette er nedslaaende. Gaaer det nu ei efter Ønske for Discipelen ved hans senere Skolegang eller ved Examen artium, falder Skylden tilbage paa Middelskolen, hvorfra han er udgaaen, medens den egentlige Grund er at søge deri, at Middelskolen ei passer til Tiderne og Forholdene. Bestaaer den Studerende senere hæderlig sin Examen, skrives det paa den Skoles Regning, fra hvilken han er dimitteret, og man glemmer eller er uvidende om den, der har lagt Grundlaget. Heller ikke byder Middelskolen Læreren den Anledning til Forfremmelse paa samme Stæd, som den lærde Skole med sin større Udvikling, og det er ei at undre sig over, at den dygtige Mand saasart som muligt søger at komme bort fra Middelskolen, hvilket jo er til Skade for denne.

Hvis man her havde en fuldstændig lærd og Real-skole, vilde Forældre eller Værger, naar de vare i Tvivl om, hvad Fremtidsstilling de for Børnene skulde vælge, i Regelen foretrække at lade dem begynde at læse Latin; thi derved staaer baade den studerende og ustuderende Retning aaben for dem, indtil de have naaet en saadan Udvikling, at man med Tryghed kan fatte Bestemmelse om dem. Som Forholdet nu er, bliver Børnets fremtidige Stilling allerede i 12 a 13 Aars Alderen bestemt, naar det fra den øverste Fællesklasse skal gaae over til Latin- eller Realclasserne, og naar Forældrene ikke have tilstrækkelig Formue, er det under alle Omstændigheder en betænkelig Sag at lede Børnene, selv om de have gode Evner og Lyst, ind paa den studerende Bane, paa hvilken de for dem ei kunne bestride de store Omkostninger, som paa Grund af Forholdene her ville kræves. Dette er ogsaa en af de væsentligste Grunde til at saa faa Disciple tidligere have læst Latin (saaledes i 1856—57 af 137 Disciple blot 9). Uagtet disse ugunstige Omstændigheder har, som ovenfor meddeelt, i den senere Tid Antallet af de Studerende været i Stigen, og man kan af det Ovenanførte drage den Slutning, at dette endnu mere vilde have været Tilfælde, hvis Skolen havde været fuldstændig lærd, og at da Flere vilde komme til at læse Latin uden senere at bestemme sig for Embedsbanen. Det er og at antage, at Erkjendelsen af det Gavnliges i en grundig og fuldstændig Skoledannelse vilde vinde mere Udbredelse end hidtil, da de fleste Ustuderende ere udtraadte ved Confirmationen netop paa den Tid, da de skulde høste Frugterne af deres Skolegang, og at denne saaledes ikke giver det Udbytte, som vilde blive Følgen, om de gik igjennem et fuldstændigt Realcursus. Paa Grund af For-

holdene udtræde nu selv de Studerende almindelig kort efter Confirmationen; hvordan kan man da vente, at Realeleverne skulde blive længere? Faaer man derimod en fuldstændig lærd Skole og saaledes flere Disciple, der frekventere Skolen 3 å 4 Aar, efterat de ere confirmerede, og Realeleverne da kunne have saagodtsom Vøxne blandt deres Skolekammerater, flere ogsaa confirmerede Brødre blandt de Studerende, er der al Sandsynlighed for, at de Fleste vilde blive længer paa Skolen, og dette vilde ei alene have en betydelig Indflydelse paa dens Frequents og saaledes være til Fordeel for Skolekassen, men og til Gavn for dem selv og Samfundet i det Hele; thi baade derved, at de længere forblive paa Skolen, og af andre Grunde vilde der udbrede sig en større Sands for Dannelse og Videnskabelighed. Nu forlade de Studerende allerede som Børn deres Hjem. Kunde de blive her, indtil de skulde gaae til Universitetet, vilde den Aand og Sands, den Ærbødighed, om jeg saa maa kalde det, for Videnskaberne og Videnskabelighed, der almindelig besjæler den Studerende i den sidste Tid, før han bliver Student, ei alene forplante sig paa de yngre Elever, men og gjøre sig gjældende i Hjemmet. Kundskab er Magt, og Erfaringen har overalt lært, hvor der findes fuldstændig lærde Skoler, Gymnasier eller Universiteter, at den videnskabelig dannede Yngling har en betydelig og en forædlende Indflydelse paa den Kreds, hvori han færdes, at han bidrager til at vække Sanden for høiere og ædlere Interesser, saa at man ikke ganske gaaer op i det Materielle.

Det bliver nu Spørgsmaalet: hvilke Omkostninger og forøgede Udgifter vil Middelskolens Udvidelse til fuldstændig lærd Skole medføre? Besvarelsen afhænger af, om man vil iudrette sig paa den billigste Maade, eller

saaledes at man, uden væsentlig at see paa Udgifterne, alene vil have for Øie, hvad der maa ansees for det Hensigtsmæssigste, og det, der stemmer med den Stilling, Arendal indtager blandt Norges Byer.

Hvad der under alle Omstændigheder kræves, er Oprettelse af een ny Classe og Ansættelse af een ny Lærer. At dette i og for sig ikke kan være af nogen særdeles Vanskelighed i economisk Henseende, kan man slutte deraf, at man i 1851, Aaret efter Skolens Reorganisation, alene med Departementets Samtykke kunde oprette 1 og i 1856 atter 1 ny Classe, begge Gange paa Grund af den forøgede Frequent (Skolen havde da 7 Classer, det samme Antal som Christiania Cathedral-skole). I 1858 og 59 under de ugunstige Conjuncturer gik Elevantallet noget tilbage, saa at man kunde hæve den ene Classe, men man har dog 1 mere end i 1850, altsaa 6 Classer, og hvis Skolen bliver fuldstændig lærd, kommer den som i 1856 og 57 til at bestaae af 7. Ligesom Oprettelse af hver ny Classe har krævet 1 Lærer mere, saaledes og i nærværende Tilfælde; men i 1856 var Oprettelsen af den 7de Classe i een Henseende forbunden med større Vanskeligheder; thi man maatte af den Grund leie Værelser udenfor Skolen, hvilket forarsagede Communen, der har forpligtet sig til at udrede alle med Locallet forbundne Udgifter, en aarlig Udtæilning dengang af 100 Spd. Det indskrænkede Rum i Skolebygningen var ogsaa en af de Hindringer, der forvoldte, at man ikke i en tidligere Periode og navnlig i 1856 eller 57 kunde arbejde paa at faae Skolen udvidet til en fuldstændig lærd; denne Hindring er nu hævet ved de Forandringer, Skolelocallet i de senere Aar har undergaaet, og der er Anledning til ved Indredning i samme at erholde det Værelse, som for den nye Classe

vilde tiltrænges. At forudsætte at Spørgsmålet om Skolens Udvidelse til fuldstændig lærd, skulde strande paa de med Indredningen af eet Værelse forbundne Omkostninger, vilde være en Fornærmelse mod Communen, og altsaa kan der fra den Side Intet være iveien for Optraaelsen af denne Udvidelse.

I den Classe, der saaledes maatte oprettes, vil det ugentlige Timetal udgjøre 29; men da de, som ønske det, kunne forlange Underviisning i Engelsk, vil der i det Hele udfordres 31 Timer; thi da der ved flere fuldstændige Skoler ei læres Hebraisk, kan det ei heller være nødvendigt her. Vilde man nu indrette sig paa den meest economiske Maade, saa kunde man ved Combination af Timer og ved Ophævelse af Handelsfag, som alene er bibeholdt ved denne Skole, og hvis Bevarelse formcentlig ei stemmer med Skolelovens § 60, indskrænke det Antal Timer, Skolens Udvidelse nødvendig kræver, til 22 Timer ugentlig. Her ved Skolen har siden Reorganisationen de faste Lærere havt 24 Timer ugentlig, og saaledes vil den nye Lærer ikke engang faae saa megen Sysselsættelse, som de øvrige. Da Skolen allerede har en Overlærer og enkelte af de fuldstændige lærde Skoler ei have flere, kunde den nye Lærer ansættes som Adjunct, hvilket vilde kræve en forøget aarlig Udgift paa Skolens Budget af 300 Spd.

Antager man nu, at Udvidelsen skulde indtræde med Skoleaaret 18⁶⁶/₆₇ (omtrent i Midten af August 1866) og gaaer ud fra Antallet af studerende Disciple ved Begyndelsen af indeværende Skoleaar, nemlig i den 1ste Latinclasses øverste Afdeling 8, nederste 3, saa vilde der i 18⁶⁶/₆₇ i den nye (eller 3die) Latinclasse blive 8 Disc. i 18⁶⁷/₆₈. 8+3 11 —
Da ingen af de studerende Disciple, der til den nævnte

Tid vare i 1ste Latinclasse, havde ældre Brødre, og Skolepengene saaledes for hver af dem vilde udgjøre 32 Spd., vilde Indtægten blive

18 ⁶⁶ / ₆₇ .	8	×	32	256 Spd.
18 ⁶⁷ / ₆₈ .	11	×	32	352 —
					608 —

Altsaa i Gjennemsnit for hvert af de 2 første

Aar 304 —

Efter denne Sandsynlighedsberegning vilde altsaa Indtægten dække Adjunctens Gage; men da det er at antage, at Flere ville begynde at læse Latin, hvis Skolen blev udvidet, og at de Ustuderende i længere Tid da, som ovenfor paapeget, vilde vedblive at frequentere Skolen, er det rimeligt, at Skolekassen ved denne Forandring vilde faae en endnu større Indtægt.

Før Molde Skole gik over til fuldstændig lærd, var der 4 Middelskoler, for hvis Rectorer Gagerne vare ansatte til respective 1000, 900, 800 og 700 Spd. Ved Moldes Udvidelse, bestemtes, at Gagerne ved Vacance for Rectorerne ved de 3 øvrige Skoler skulde ansættes til 900, 800 og 700 Spd. Følger man dette consequent, saa maatte ved Arendals Skoles Udvidelse Gagen paa 900 ved Vacance falde bort, og da nu Gagen ved en fuldstændig lærd Skole er 900 Spd., saa vilde denne Forandring i Fremtiden ei medføre nogen Forøgelse i Udgifterne for Staten.

Paa denne Maade kan Udvidelsen iværksættes uden nogen eller under ugunstige Omstændigheder med ringe Udgift for Skolens Budget og for Staten med det midlertidige Gagetillæg for en Adjunct 50 Spd.; men jeg har Grund til at troe, at et saadant Forslag hverken af Regjering eller Storthing vilde blive antaget. Der kunde

og komme et Tidspunct, da den ovenfor omtalte Combination og Indskrækning af Timer maatte ansees betænkkelig, ligesom den og for vedkommende Lærere vilde vanskeliggjøre Underviisningen og medføre forøget Arbeide. Det er og rimeligt, at man ved blot at ansætte en Adjunct i Fremtiden ei vilde faae saa dygtige Kræfter at disponere over. Jeg troer tillige, at Communen helst vil have Udvidelsen gennemført paa den hensigtsmæssigste Maade. Derfor vil jeg efter Oplysninger, jeg fra Departementet har modtaget, udvikle, hvad Omkostninger Skolens Overgang til fuldstændig lærd vilde medføre, naar man gaaer ud fra at ordne Alt saa fuldstændigt som muligt, og paa en saadan Maade, at Arendals Skole kan staae ved Siden af de meest omfattende.

Dertil vilde først udfordres, at man istedetfor en Adjunct ansatte en philologisk Overlærer, for hvem Gagen vilde blive 500 Spd.

At man ikke indskrænkede eller combinerede de Timer, man nu har, og altsaa til den forøgede Underviisning opførte en Sum, antagelsesviis 50 —

Hvis Stortinget fordrer, at man istedetfor consequent (p. 40) at borttage den høieste Rectorgage ved Middelskolerne, 900 Spd., skal tage den laveste 700, saa bliver Forskjellen 200 —

Til Bøgers Anskaffelse have Middelskolerne 30 Spd. aarlig, de fuldstændig lærde 40; hvis man uanseet det store Bibliothek, Skolen eier i Museet, og til hvilket man af de 150 Spd. aarlig, som Sparebanken har tilstaaet denne Samling, har Adgang til at erholde Bøger til

Lateris 750 Spd.

	Transport	750 Spd.
et langt høiere Beløb end ovenanførte Diffe-		
rence, vil ansætte denne Post til 40 Spd. bli-		
ver derved en Forøgelse af	10	—
Hvis Tillæg til Pedellens Løn ikke kunde dæk-		
kes af den forøgede Indtægt af Skole, Veed-		
og Lyspenge, som af Skolens Udvidelse og		
derved formeentlig forøgede Frequents vilde		
blive Følgen, maatte der for denne Løn vel		
ansættes en Forhøielse af	15	—
Ifølge Skolelovens § 67 skal enhver „Di-		
scipel uden Forskjel, for at erstatte Skolekas-		
sen Udgifterne til Lys, Varme og andre Sko-		
lens mindre Fornødenheder“ erlægge 2 Spd.		
2 $\frac{1}{2}$ aarlig. Dersom man ikke vil paalægge		
Disciplene i den nye Classe denne Afgift,		
maatte Forbruget af Brænde og Lys for den		
ansættes til	10	—
		<hr/>
		785 Spd.

Til at dække dette Beløb er paaregnet en		
Indtægt af den nye Classe af	300	—
		<hr/>
saa at den faste forøgede Udgift bliver . .	485	Spd.

Jeg har ovenfor paaviist, at man med Rimelighed i de 2 første Aar i Gjennemsnit vilde kunne paaregne denne Sum; men det er at antage, at denne Classe undertiden faaer et mindre Tal end 9 å 10 Disciple, og den derved fremkomne Underbalance maatte da dækkes. Det vil vel yderlig sjelden træffe, at der i denne 2aarige Classe ei skulde være 6 Disciple; men naar man har dette Tal, bliver Indtægten $6 \times 32 = 192$, Underbalancen altsaa 108; lad os sætte den til 115 og dertil lægge ovenstaaende 485 Spd., saa vilde under ugunstige

Omstændigheder den samlede Udgift ianledning den nye Classe udgjøre 600 Spd.

Paa Grund af en Ompostering er Statens Bidrag til Middelskolen i denne Budgettermin ansat til 940 Spd. Hvis Staten nu vilde tilskyde 560 Spd., altsaa i det Hele 1500, saa vilde nok derved den hele Udgift ved Udvidelsen dækkes, skjønt Arendal alligevel fik 450 Spd. mindre end Stavanger, 300 mindre end Drammen og 100 mindre end Fredrikshald (p. 25), og da Arendal, som paa viist, maa regnes i Classe med disse Byer, hvorfor skal det da, naar det directe og indirecte maa antages at yde det Samme til Staten som de, have mindre end disse Byer? Da Arendal hidtil har ydet det største Bidrag og faaet mindst af Alle, er det da ikke billigt, at det engang sættes paa samme Fod, som Drammen, Stavanger, Frederikshald og Skien? Man vil maaskee indvende, at naar en Bye i mercantil Henseende staaer saa høit som Arendal, maa den og have Evne til selv at udrede de med Skolens Udvidelse forbundne Udgifter, men jeg maa dertil indvende, at har Arendal Evne til at afsee saadan Sum, maatte de ovennævnte Stæder og have det; finder man det tilbørligt at støtte dem, maa man og gjøre det med Arendal. Som Følge af den Ildebrand, der i forrige Aar lagde omtrent $\frac{1}{3}$ af Byen i Aske, har Arendal desuden for den nærmeste Fremtid formeentlig større Udgifter at bestride, end de nævnte andre Stæder. Om der end gives en Deel formuende Borgere, saa er der dog ogsaa Mange, som kunde ønske at lade deres Børn studere, men for hvem det under de nærværende Omstændigheder, da Byen blot har Middelskole, falder umuligt at udrede de betydelige dermed forbundne Udgifter, og navnlig vil jeg gjøre opmærksom paa, at der i Byen boer et ikke ringe Antal Skibsførere, og til denne

Stand, der i Storthinget er saa lidet repræsenteret, bør der vistnok tages væsentlig Hensyn.

Befordring af Dannelse ligger i enhver constitutionel Stats vel forstaaede Interesse og er en af de væsentligste Betingelser for dens Bestaaen og heldige Fremgang, derfor maa formeentlig Udvidelsen af det høiere Skolevæsen ialmindelighed ligge i det Offentliges Interesse og af samme ved Bidrag fremmes. For Arendals Vedkommende er der ogsaa foruden alt det tidligere Anførte, specielle Grunde, som tale for Skolens Overgang til fuldstændig lærd ved Understøttelse fra Statens Side.

Naar Staten yder Bidrag til de høiere Underviisningsanstalter i Byerne, er vel altsaa først og fremst Grunden den, at den anerkjender Vigtigheden af Dannelsens Befordring baade i social og politisk Retning, og at Civilisationen maa udgaae fra de tættest befolkede Strøg, altsaa Byerne; men Anlægget og Vedligeholdelsen af de Institutioner, der bidrage til at udvikle den, medføre betydelige Udgifter for de Byer, hvori de findes, og hvis de skulle staae aabne ogsaa for Landdistricterne, er det dernæst billigt, at Staten yder sit Bidrag. Jo større Frequentzen fra disse er, desto større bør da og dette være. Nu kan jeg af Skolelisterne godtgjøre, at Antallet af de Børn, der fra Omegnen have frequenteret Skolen, jævnlig har udgjort en Fjerdedeel af det samlede Tal, undertiden noget under, men ogsaa derover. Risør med 2200, Tvedestrand med 600 og Grimstad med 1100 Indvaanere ligge nærmere Arendal, end de ligge nogen anden By, staae i Forbindelse med samme og ere det saa nær, at Forældre, der fra disse Byer havde Børn i Skole, jævnt kunde have Tilsyn med dem og see dem hjemme hos sig. Hvis Arendals Skole derfor bliver udvidet til fuldstændig lærd, er der al Sandsynlighed for, at stude-

rende Disciple fra disse Stæder ville komme til at frequentere den. I Arendal og Omegn er der 230 Skibsførere, hvoraf 120 omtrent boe saa nær Byen, at de fra Hjemmet kunne sende deres Børn i Skole her. I Strøget fra og med Risøer til og med Grimstad boer i det Hele over 450 Skibsførere. Naar der i en By, i dens nærmest liggende Omegn og tilgrændsende Stæder boer Saamange af en saa vigtig Samfundsclassse, synes Billighed at tale for, at der fra Statens Side gjøres Noget for at lette deres Børn Adgang til høiere Dannelsse.

Hvad Arendals Commune angaaer, saa har den under 4de April 1850 vedtaget, forsaavidt fornødigedes og ikke af Oplysningsvæsenets Understøttelsesfond maatte kunne erholdes, at bidrage aarlig til Skolen indtil 150 Spd. over det faste Tilskud 400 Spd.; men disse 150 Spd. have aldrig været benyttede til Skolens Udgifter, og paa denne Maade har Commuen fra 1850 til nærværende Tid indsparet over 2000 Spd. Da den saaledes har indvundet en saa betydelig Sum, og den paa langt nær ikke har havt de Udgifter til nye og tidsmæssige Skolelocaler, som alle de Byer, der have fuldstændig lærde-Skoler, samt da den, som ovenfor tilstrækkelig godtgjort, vil vinde saa betydeligt ved Skolens Udvidelse, er det at antage, at og den vil være villig til at bære en Deel af Udgiften. Ja tager man Hensyn til den Liberalitet, Communen i sine Bevilgninger til Skolen stedse har viist (ved Ansættelse af Bestyrerens Gage til 800 paa en Tid, da den ved andre Skoler var 5 à 600, ved Tilskud til den tidligere, uagtet den ei som andre Skoler fik Bidrag af Staten, ved senere at yde det største Bidrag, uagtet den fik det mindste), saa maa jeg antage, at Communen ei vil holde sig til det billigste Forslag, men endog med Opoffrelser stræbe at gjøre Udvidelsen

saa fuldstændig som mulig. Vel er det saa, at Communen for Nærværende ianledning Ildebranden har betydelige Udgifter; men de Besparelser, en fuldstændig lærd Skole ville medføre aarlig for de Forældre, der have studerende Sønner, som ellers maatte gaae til Christiania, ere, som ovenfor paaviist, dog større end de Udgifter en fuldstændig Skole ville foraarsage (for 4 Studerende vilde de efter ovenstaaende Beregning udgjøre 600 Spd. aarlig). Idet Byens Borgere og Indvaanere spare disse Summer, maa jo dette ansees som en indirecte Besparelse for Communen, og Sagen maa være af Interesse for Alle; thi have de ikke selv Børn, som studere, kan dog Skolens Udvidelse komme deres Familie eller Efterslægt tilgode.

En fuldstændig lærd Skole maa betragtes som en gavnlig Indretning ei alene for Arendals Commune men og for dens Omegn, og da en ikke ringe Deel af den Sum, Sparebanken til almeennyttige Øiemed kan disponere over, skriver sig fra Udbyttet af Indskud af Omegnens Beboere, vil vel den og være villig til at yde noget Bidrag.

Ved Statens, Communens og Sparebankens Samvirken vil saaledes vel en aarlig Sum af 600 Spd. kunne tilveiebringes til en saavel for den nærværende Generation som for Efterslægten gavnlig Indretning.

Christianssunds Commune, der er mindre end Arendals, har for at opnaae et saadant Gode, kunnet forpligte sig til at bidrage aarlig 1200 Spd. til den nye fuldstændig lærde Skoles Udgifter og ved Subscription for samme tilveiebragt 8500 Spd.; Aalesund, som ikke er halv saa stor som Arendal, har troet at burde bidrage aarlig 900 Spd. til samme Formaals Opnaaelse og dertil subscribe ret 13,000; 2 af dets Borgere have desuden tilsammen

skjænket 3000 Spd. til den nye Skole: Arendals Commune vil vistnok, uagtet de store Udgifter, Ildebranden har foraarsaget, være istand til at tilveiebringe det Tilskud, der til Skolens Udvidelse vil fornødiges. Trykket efter Ildebranden er midlertidigt og forbigaaende: de Gøder, en fuldstændig lærd Skole ville yde, ere permanente. Allerede i 1823 ønskede Byens indsigtfuldeste Mænd at erholde en saadan; de vare mere tilbøielige til at beholde Skolevæsenet under deres egen Opsigt, end overgive det til Staten, naar de derved blot kunde faae Middelskole. Den Erfaring, man har gjort i de 40 Aar, som senere ere forløbne, har sikkerlig viist, at deres Anskuelse var den rette, og at det endog i pecuniær Henseende i Tidens Løb vilde have været fordeclagtigere, om man da havde faaet en fuldstændig lærd Skole, hvorved en ikke ringe Sum og mangen Bekymring for Byens Indvaanere vilde have været sparet. I 1826 kunde man rimeligvis have opnaaet dette Gode ved et aarligt Bidrag af 100 Spd. (p. 8). Nu vil det formodentlig koste 3 a 4 Gange saameget, og hvis det ei gaaer denne Gang, vil Spørgsmaalet ganske vist optages senere; men da kan det komme til at gaae omtrent som med de bekjendte sibyllinske Bøger: ved dem maatte man tredie Gang betale det Samme for en Deel, som tidligere for det Hele; i nærværende Tilfælde kan man komme til at betale 3 Gange saa meget som nu. Og Spørgsmaalet vil dukke op igjen, om det nu ei afgjøres; thi naar allerede langt mindre Byer end Arendal have opnaaet dette Gode, naar vel ikke om lang Tid, hvis Forandring her ei indtræder, Arendals og Kongsbergs Skoler ville blive de eneste Middelskoler i Landet, vil Arendals Interesse og Anseelse fordre, at Udvidelsen sættes igjennem til enhver Priis. Dog allerede nu — da Antallet af de Studerende er saa stort,

som det nogensinde har været — maa Tiden være kommen til at realisere, hvad Fædrene for 40 Aar, siden ønskede at sætte igjennem: Udvidelsen af Arendals Skole til fuldstændig lærd og Realskole.

Examens-Tabelf

Juli 1864.

Dage.	Formiddag Kl. 8.	Eftermiddag Kl. 4.	Dage.	Formiddag Kl. 8.	Eftermiddag Kl. 4.
Fredag den 1ste Juli.	6te Cl. Latin Smith 5te - Latin b. Elligers. Latin a. Wittrup. 4de - Tydsk, 1 2 Aalholm. 3die - Historie, 1 2 Jespersen. 2den - Historie Abelsæd. 1ste - Religion Knudsen.	6te Cl. } Engelsk Wittrup. 5te - a } 3die 1 2 Tydsk Aalholm.	Onsdag d. 6te Juli.	5te Cl. Religion, 1 2 Jespersen. 4de - Norsk, 1 2 Hanssen. 2den - Norsk Abelsæd.	6te Cl. Religion Jespersen. 5te - Regning Salvesen.
Løvedag d. 2den Juli.	6te Cl. Historie Jespersen. 5te - Tydsk, 1 2 Aalholm. 4de - Naturhist., 1 2 Hanssen. 3die - Regning, 1 2 Salvesen. 1ste - Geographie Knudsen.	5te b. Cl. Fransk Aalholm.	Torsdag d. 7de Juli.	6te Cl. a Græsk Elligers. 5te - Mathematik 1 2 Salvesen. 4de - Historie, 1 2 Jespersen. 3die - Norsk, 1 2 Hanssen. 2den - Regning Abelsæd. 1ste - Norsk Afskrift Knudsen.	6te Cl. b. Græsk Hanssen.
Mandag d. 4de Juli.	6te Cl. Tydsk Aalholm. 5te - Historie, 1 2 Jespersen. 3die - Religion, 1 2 Elligers. 2den - Religion Abelsæd. 1ste - Skrivning Knudsen.	6te Cl. Fransk Aalholm.	Fredag d. 8de Juli.	6te Cl. Mathematik Salvesen. 5te - Geographie, 1 2 Jespersen. 4de - Religion, 1 2 Elligers. 3die - Naturhistorie, 1 2 Hanssen. 2den - Geographie Abelsæd. 1ste - Norsk Knudsen.	
Tirsdag d. 5te Juli.	5te Cl. Naturhistorie Hanssen. 4de - Regning, 1 2 Salvesen. 3die - Geographie, 1 2 Jespersen. 2den - Norsk (skriftl.) Abelsæd. 1ste - Regning Knudsen.	6te Cl. Geographie Hanssen. 4de - Geographie, 1 2 Jespersen.		6te Cl. er 2den Latin og Realclasse. 5te - - 1ste do. do. 4de - - 4de Fællesclasse. 3die - - 3die do. 2den - - 2den do. 1ste - - 1ste do.	

Efter foregaaende skriftlig Prøve for 2den og 1ste Latin- og Realclasser samt 4de og 3die Fællesclasser begynder den øvrige Deel af Examen ved Arendals Middelskole og Realskole Fredag den 1ste Juli og afholdes overensstemmende med hosføiede Tabel. I 1ste Latin- og Realclasser, samt i 4de og 3die Fællesclasser begynder Examinationen for Afdeling 1, Formiddag Kl. 8, for Afdeling 2 Formiddag Kl. 10, for 4de og 3die Fællesclasser Afdeling 1 Eftermiddag Kl. 4, Afdeling 2 Eftermiddag Kl. 5.

Mandagen den 11te Juli Formiddag Kl. 10 ville de Disciplener tildeelte Charakterer blive offentlig oplæste.

Paa Medlæreres og egne Vegne tillader jeg mig at indbyde Disciplenes Forældre og Enhver, som maatte interessere sig for Skolen og dens Formaal, til at overvære den mundtlige Examen.

Arendal, i Juni 1864.

A. Smith.